

היתרון הנעלם של סולמות סדר

ד"ר מיכל כץ-לוירר, החוג לפיזיותרפיה, אוניברסיטת תל אביב
כולנו מסכימים...

- שאידאלית אנו רוצים להעריך כל מטופל לפני, תוך כדי ובסוף סדרת טיפולים.
- שאנו רוצים לתעד את מצבו של המטופל בקצרה אך באופן ממצה.
- שאנו רוצים לקבל תשובה האם המטופל שלנו הציג שינוי במהלך הטיפול והאם השינוי בעל משמעות קלינית.
- וכמובן...שהרבה זמן אין לנו.

בחנות לכלי הערכה בכתובת:

<http://www.rehabmeasures.org/default.aspx>

נקליד מילות מפתח מתאימות, ונמצא שהחנות גדושה בכלי הערכה העונים לדרישתנו. אנו שולפים אותם, בזה אחר זה. לו הייתה תווית המפרטת את מהות המוצר היינו מגלים שעל רבים מהם רשום כחלק מהמתכון הסודי: "סקלת סדר".

סקלת סדר הינה מערכת ערכים מדורגת לתכונה הנבדקת. בחיים, אנו פוגשים בה בכל מקום. בלי לנקוב בשמותיהם של הכלים יש ביניהם המעריכים עצמאות בתפקוד (עצמאי < זקוק להשגחה < זקוק לעזרה < תלוי), תחושה (תקין < חלקי < חסר), ספסטיות (חמורה < בינונית < קלה < ללא), כוח שריר, תפקוד, שביעות רצון, איכות חיים ועוד.

כלים הבנויים מסקלת סדר מילולית מציגים במילה או במשפט, מצב. לא זו בלבד, שינוי בדרגה הינו שינוי עם משמעות קלינית ברורה, למשל: המטופל כבר לא זקוק לעזרה, הוא זקוק להשגחה בלבד.

עד כאן, היתרון.

לאן הוא נעלם?
הוא נעלם בצעד הבא. בנטייתנו להצמיד "שם" לדרגות, שם שהוא מספר. כבר בכך אנו "מעלימים" את היתרון- של הקטגוריה הסדורה המילולית המציינת במפורש, במילים ברורות את מצב המטופל.

בנוסף, אף שאנו מקפידים לשמור שהדרגה הגבוהה תקבל את המספר הגבוה והנמוכה את המספר הנמוך, אנו מהר מאד שוכחים שלמספר המוצמד אין משמעות של כמות, הוא "שם" המאפיין דרגה בלבד.

מכאן, קל להתגלגל לטעות שנייה הנובעת מטעות "אופטית" - שהרי בסיום ההערכה אנו "רואים" מספרים ולא דרוג מילולי. מאחר ואנו רגילים שמספרים מיצגים כמות, ואנו יודעים שמספרים סמוכים, נמצאים במרחק קבוע זה מזה... אזי בסקלה המורכבת ממספר פריטים, אנו נוטים לחבר את הדרוג, המספר, של הפריטים השונים. אנו מסכמים את המספרים מחלקים אותם במספרם, מחשבים ערכי סכום, ממוצע, סטיית תקן ועוד. מה משמעותם של ערכים אלו?

במחקר בו מדד התוצאה בסולם סדר, נצפה לפגוש בפרק ניתוח הנתונים ובפרק התוצאות שימוש במבחנים סטטיסטיים המוכרים בשם: מבחנים א-פרמטרים. כלומר, מבחן שאינו מניח הנחות על פרמטרים של האוכלוסייה, אלא מבוסס על דרגות.

אולם, אם טעינו, ובעקבות הטעות "האופטית" חישבנו ממוצעים וסטיות תקן, סביר שנבצע מבחנים סטטיסטיים שגויים - מבחנים פרמטריים. (מבחנים הסובבים למשל סביב שאלות על תוחלת - ממוצע האוכלוסייה). שימוש שיוביל לתוצאות מוטות ולמסקנות מחקר מוטעות ומטעות.

בואו נשמור על הסדר.

